

NYE INKUNABLER I DET KONGELIGE BIBLIOTEK

AF

PAUL RAIMUND JØRGENSEN †

I Fund og Forskning, årgangene II (1955), III (1956), IX (1962) og X (1963) leveredes en række supplementer til „Madsen“, som efterhånden også i udlandet er blevet navnet på vort biblioteks inkunabelfortegnelse: Victor Madsen: Katalog over Det kongelige Biblioteks Inkunabler I–II, 1931–38, med det posthume bind III, 1963: „not in Madsen“ ses på linie med „not in Goff“, når de internationale antikvarboghandlere frister med store sjældenheder. Disse supplementer, i alt 5 (idet årgang 1956 bragte 2 rækker), blev derpå kumuleret i det nævnte bind III fra 1963.

Nu efter godt og vel 25 års forløb har man skønnet det rimeligt at publicere titlerne på de 17 inkunabler, som det er lykkedes at erhverve i den mellemliggende tid. Et beskedent antal, vil nogle måske synes, men her gælder fremdeles i højeste grad, hvad Erik Dal skrev i 1963, at „der fortsat er mange aldeles berettigede ønsker, der må henstå uopfyldte, altimens inkunabelpriserne verden over øges i endnu hurtigere takt med inflationen“. Kun ved store legattilskud har disse anskaffelser været mulige, idet bibliotekets rara-konto også skal indkøbe andre ikke mindre kostbare bøger til belysning af senere århundreders tryk-, illustrations- og bogbindshistorie.

I lighed med de tidligere supplementer meddeles de 17 værker nedenfor i samme typografiske opsætning som i Madsen. Med hensyn til citering af bibliografiske værker henvises der alene til standardværkerne: GW (Gesamtkatalog der Wiegendrucke, 2. Auflage, Stuttgart – New York 1968 ff.) og BMC (Catalogue of Books printed in the XVth century now in the British Museum, Lithographic Reprint, London 1963 ff.). Hvis bogen nævnes i GW, vil alle relevante oplysninger kunne findes

her; er den ikke endnu med i GW (den i dag er nået til Band IX, Lieferung 2), anføres BMC, som også bringer særdeles fyldige beskrivelser.

For at give et indblik i accessionspolitikken følger til slut en række kommentarer til de betydeligste erhvervelser; man vil heraf se, at inkunabler både anskaffes for indholdets og for udstyrets skyld.

- 4396 *BUCOLICHE ELEGANTISSIMAMENTE COMPOSTE DA BERNARDO PULCI FIORENTINO & C.* Firenze: Antonio Miscomini, 19. april 1494. 4°. BMC VI, 643. Helbind af pergament, 17. årh. Prov: Fra Lord Butes bibliotek. – Købt 1963.
- 4397 *THOMAS DE AQUINO: Summa Theologiae. Pars 1.* Venezia: Nicolaus Jenson, 1477. 2°. BMC V, 177. Rubriceret, initialer malet med rødt og blå; talrige samtidige marginaler. Foran og bagi et pergamentblad med samtidigt håndskrift: „De distinctione“ og „De prædinatione“. Helbind af pergament på træperme, dekoreret i blindtryk, samtidigt. Bl. 1 og 8 (tomme) mangler. Prov: Ad usum F.F. Capucinatorum Moguntinensium. – iam Cæsaris Insulanorum (begge tilskrifter i samtidig hånd). – Købt 1963.
- 4398 *DUNS SCOTUS, JOHANNES: Quaestiones super primo sententiarum.* Venezia: Trykkeren af Duns Scotus, 19. november 1472. 2°. GW 9080. Rubriceret i rødt og blå. Den første side med pennetegning (grenværk), der udgår fra initialen V, og som breder sig over tre marginer med sorte, olivengrønne, gule og røde farver. Helbind af rødt kalveskind, ryggen fornyet i 2den halvdel af 18. århundrede. Prov.: Købt 1964.
- 4399 *ASTESANUS: Canones poenitentiales.* Venezia: Franciscus Renner, 1483. 4°. Med rødmalet initial på bl. 2^r. Moderne helbind af pergament. Bl. 8 (tomt) mangler. Prov.: Købt 1964.
- 4400 *ILLUSTRIMUM VIRORUM OPUSCULA.* Paris: André Bocard, 28. juni [eller august] 1500. 2°. BMC VIII, 158. Rubriceret i gulligt. Helbind af brunt skind, 18. århundrede. Prov.: Købt 1962.
- 4401 *APPIANUS: Historia Romana, in Latinum traducta per Petrum Candidum Decembrium. P. 2.* Venezia: Erhart Ratdolt, Bernhard Maler & Petrus Löslein, 1477. 2°. GW 2290. 283. Den træskårne initial og ramme på bl.a. 2^r udmalet i grønne og brune farver. Samtidige marginaler. Helbind af brun maroquin med forgyldning og blindtryk, udført af Anker Kyster. o. 1920. Bl. 1 (tomt) mangler. Prov.: Købt 1966.

- 4402 DANTE ALIGHIERI: *Divina commedia, col commento di Christoforo Landino, rivista per Piero da Figino. – Rime diverse.* Venezia: Petrus de Piasii, 18. november 1491. 2°. GW 7970. Helbind af brunt marmoreret kalveskind, 18. århundrede. Bl. 321–324 (Tabula di Danthe) mangler. Prov.: Cristoforo Canale, veneziansk kaptajn (1510–62). – Fornævntes kapellan. – *Heliodori et Amicorum* (håndskrift fra 16. århundrede). – Kennet of the Dene (exlibris). – Købt 1966.
- 4403 LASCARIS, CONSTANTINUS: *Erotemata &c.* Græsk. Venezia: Aldus Manutius, 28. februar 1494–8. marts 1495. 4°. BMC V, 552. Halvbind med ryg og hjørner af rød maroquin, o. 1800. Prov.: Købt 1965.
- 4404 AUSLEGUNG der heiligen Messe. [Nürnberg: Friedrich Creussner, ikke efter 1484] 2°. GW 3085. Helbind af brunt kalveskind på træperme, dekoreret i blindtryk og med intarsia i gult skind, samtidigt. Bl. 96 (tomt) mangler. Prov.: Karadja-biblioteket. – Købt 1969.
- 4405 RETZA, FRANCISCUS DE: *Comestorium vitiorum.* Nürnberg [Johann Sensenschmidt og Heinrich Kefer], 1470. BMC II, 400. Rubriceret, initialer suppleret i rødt, på side 1 en større initial V malet i rødt og grønt. Foliering og klummetitler i samtidig hånd. Helbind af brunt kalveskind på træperme, dekoreret i blindtryk, samtidigt, sydtysk. Bl. 98, 150, 192, 233 og 292 (tomme) mangler. Prov.: William Horatio Crawford (exlibris). – John Gott (dubletstempel). – Købt 1970.
- 4406 TARTAGNIS, ALEXANDER DE: *Consilia.* Venezia: Jacobus Rubeus, 23. december 1477. 2°. BMC V, 217. Rubriceret, de fortrykte initialer suppleret i rødt. På a i j' en større initial Q i rødt på grøn bund, hvori er tegnet et ansigt; nederst på denne side et håndmalet våbenskjold: 5-grenet sort ørnklo på gul bund, omgivet af rankeværk i rødt, blå og grønt. Talrige marginaler og pennetegninger (pegende hånd, ansigter) i samtidig hånd. Paginering og klummetitler, 17. århundrede. Nyere halvbind med ryg og hjørner af rødbrunt gedeskind. Bl. 1 og 250 mangler. Prov.: Købt 1967.
- 4407 DONATUS, AELIUS: *De octo partibus orationis.* [Leipzig: Markus Brandis, 1485/87] 4°. GW 8842. Nyere halvbind af brun shirting. Omfatter bl. 23^v og 28^f af i alt 30 blade. Prov.: Karadja-biblioteket. – Købt 1971.
- 4408 THOMAS DE AQUINO: *Catena aurea.* Venezia: Hermann Licchtenstein og Johann Hamann, 4. september 1482. 2°.

- BMC V, 356. Initialer malet i rødt og blå, deriblandt 2 store. Enkelte marginaler i samtidig hånd. Halvbind med træperme, ryggen betrukket med brunt skind, dekoreret i blindtryk (tapetmønster og stor tudor-rose), 2 metalspænder; nyere pastiche. Bl. 1 (tomt) mangler.
Prov.: *Iste liber est congregationis sancte Justine deputatus monasterio sancti Petri de Perusio*. Sig. rmo. 447. (håndskrift fra 15. århundredes slutning). – *Est Monasterij Sancti Petri de Perusia. Laus Deo* (trykt). – Købt 1973.
- 4409 BARTHOLOMAEUS DE SANCTO CONCORDIO: *Summa de casibus conscientiae*. [Albi: Trykkeren af Aeneas Silvius, ikke efter 1478] 2°.
GW 3454. Rubriceret i rødt og blå, initialer malet i rødt og blå. På det utrykte blad 1^r læses SUMMA/PISANA i skiftevis rødt og blå med en samtidig hånd (forfatteren bar dette tilnavn, idet han var født i Pisa). Helbind af brunt kalveskind, 19. århundrede. Bl. 348 (tomt) mangler.
Prov.: Francis Hopkinson (exlibris og egenh. tilskrift). – Købt 1974.
- 4410 Politianus, Angelus: *Silvae quibus tituli Manto, Rusticus, Ambra*. Bologna: Franciscus Plato de Benedictis, 9. juni, 15. juni og 28. juni 1492. 4°.
BMC VI, 825. 2 nyere helbind af pergament, der omfatter henholdsvis Manto og Rusticus. Bl. 23–36, indeholdende Ambra, mangler.
Prov.: E. Gigas (egenh. tilskrift på spejlene). – Kunstindustrimuseet; herfra afgivet til Det kgl. Bibliotek i 1980 som supplement til det bytte, der blev foretaget med KIM i 1963.
- 4411 BACHJA IBN PAKUDA: *Chobot ha Lebabot*. Hebraisk. Napoli: Joseph ben Jacob de Gunzenhausen, 18. november 1489. 4°.
GW 3173. Nyere halvbind med ryg og hjørner af pergament. Bl. 1, 17, 23–24, 83–87, 95–119, 138–152 mangler.
Prov.: Lazarus Goldschmidt. – Købt 1949. Dublet af Madsen 4254.
- 4412 Hieronymus, S.: *Epistolae*. P. 2. Parma [: Trykkeren af Hieronymus: *Epistolae*], 15. maj 1480. 2°.
BMC VII, 942. Fortrykte initialer. Samtidigt helbind af kalveskind med mesingbeslag, formentlig sydtysk.
Prov.: *Ex libris Bibliothecae Conventus S. Crucis Viennae*. – Købt 1983.

4396 BUCOLICHE indledes med Pulci's italienske oversættelse af Vergils *Bucolica*, hvorefter følger forskellige andre hyrdedigte af italienske renaissanceforfattere. Bernardo Pulci er iøvrigt broder til den mere kendte Luigi Pulci, der med *Il Morgante Maggiore* (1470) indleder de store heltedigte, der fortsættes af Boiardo, Ariosto og Tasso. – Denne bog er især købt for indholdets skyld; den supplerer den gode samling af Vergil og de italienske klassikere, som biblioteket ejer.

Med 4398 DUNS SCOTUS, er samlingen kommet i besiddelse af et værk fra et af de bedste trykkerier i Venezia i begyndelsen af 1470'erne. Duns

Scotus er det eneste daterede tryk fra denne presse, hvem der kun tilskrives ganske få bøger. At få en hidtil manglende trykker repræsenteret vil altid stå øverst på inkunabelsamlingens ønskeseddel.

4399 ASTESANUS, har tilsyneladende hidtil været ukendt for alle inkunabelbibliografier, hvorfor vi har fundet det forsvarligt at anskaffe dette tryk, skønt samlingen ejer værket i 3 udgaver (Venezia, Leipzig og Nürnberg) og 9 bøger af trykkeren Franciscus Renner.

4401 APPIANUS, som er berømt for de smukke træskårne friser og initialer, havde vi i forvejen. Her er den købt på grund af indbindingen, et helbind af brun maroquin med forgyldning og blindtryk, udført af Anker Kyster ca. 1920; det er et fint eksempel på den danske mesterbogbinders renæssance-pasticher, hvortil han anvendte stempler kopieret efter bind fra omkring 1500.

4402 DANTE'S DIVINA COMMEDIA, supplerer inkunabelsamlingens øvrige 7 Dante-udgaver, deriblandt 1. udgaven fra Foligno 1472. De 100 træsnit, den indeholder, er nogle tilskrevet Botticelli; de danner forlægget for snittene i Ashendene-udgangen (London 1902–1905), som det lykkedes Det kgl. Bibliotek at erhverve, da Bonnesen-samlingen blev udbudt til salg i 1970'erne.

4403 Med LASCARIS, er biblioteket, der ejer en snes Aldusinkunabler, kommet i besiddelse af det første værk, som Aldus Manutius har trykt; skønt det først blev udsendt 8. marts 1495, er det tildels dateret 28. februar 1494. Denne udgave indeholder bl.a. 1. tryk af Carmina Aurea Pythagoræ.

4404 AUSLEGUNG DER HEILIGEN MESSE, er 1. udgave af et anonymt værk, der giver tyske forklaringer til den latinske messe. Læg i er i den oprindelige stand med 8 blade, hvor indstiftelsesordene ved nadveren endnu ikke er udeladt; de er imidlertid i vort eksemplar overstreget med en samtidig hånd. Helsidestræsnittet (Marias besøg hos Elisabeth), der indleder bogen, er med rette højt æstimeret af fagbibliografene. – Det samtidige helbind af brunt kalveskind med blindtryk fra intarsia i gult skind, et meget tidligt eksempel på denne dekoreringsmåde.

4405 FRANCISCUS DE RETZA, er 1. udgave og tillige den første daterede trykte bog i Nürnberg. Heinrich Kefer har arbejdet hos Gutenberg så tidligt som i 1455; han er formentlig blevet knyttet til Johann Sensenschmidt's værksted o. 1469. Her er vi virkelig tæt på bogtrykkunstens vugge.

4406 ALEXANDER DE TARTAGNIS. Af denne store retslærde ejer biblioteket kun et par udgaver fra 16. århundrede, men han har ikke tidligere været repræsenteret i inkunabelsamlingen.

4407 DONATUS, kendes kun takket være ganske få bevarede eksemplarer af et prøvetryk af dobbeltsiden 23verso–28recto. GW opregner 4 med begge sider og 2 med kun een side. Da vi har en ret god samling af senmiddelalderens elementærbøger, syntes det rimeligt at købe Karadja-bibliotekets eksemplar, da det blev udbudt til salg.

4408 THOMAS DE AQUINO, er det eneste værk, som Hermann Liechtenstein har trykt sammen med Johann Hamann, og tillige den første bog, som Liechtenstein trykte i Venezia, hvortil han kom fra Vicenza og Treviso.

4409 BARTHOLOMAEUS DE SANCTO CONCORDIO. Den lille by Albi i Languedoc er det tredieældste trykkested i Frankrig (efter Paris og Lyon). Inkunabelsamlingen har i forvejen kun eet tryk fra Albi, af vandrebogtrykkeren Johann Numeister. Den anonyme mester for nærværende værk har således ikke før været repræsenteret i samlingen.

4412 HIERONYMUS. Da biblioteket siden 1913 har været i besiddelse af Pars 1 af denne udgave af Hieronymus' Epistolae (se Madsen 1971, 2°), var det fristende at anskaffe Pars 2, da den i 1983 dukkede op på en auktion her i København.